

Хәратма мар, пире пулайша килнә

«Вәсә. Пусламашә 1-мәш стр./». Йәпрәсем иккен. Самрак җынсем Мускаван әлсәсе тавранның чухне авария лекнә – сул җинчи «отбойник» сине пырса кенә. Халь ВАЗа Канаша юсама илсе килнә. «Бамперә арканна та – малти номер таталса үкнә, – аңлантарат каҗа. – Пире, гаражсем патнелле паранаканскерсене, ПАИ инспекторәсем ахаль чармастчәс те пуль – номер сүккиле төрәсләс төрәс әнтә, саванна саклантамар. Шел, юлтайн праву сук – туртса илнә. Пирән хушра правалла җын та пурчә, темме савна руль умне лартмарамар...» «Инспекторсем пырса чараничен сав правалин руль умне кура лармалла пулна», – йәкәте татах каластарас шутпа вәлтса сәмах тәсәтәп әпә. «Әлкәрей-мерә сав...» – үкәнет вәл.

Автовакатор та килсе чаранчә. Йәркенә пәнә самрак җыннан машинине тиесе штраф площадкине астарәс. Җак самантра Мускав инспекторәсем Канаша җитни пири раципе хыпар җитрә те – вәсем патне васкармал. Темисә экипаж автовокзалтан чукун сул вокзалне каякан асла сул җинче позици йышанна. Иртенкәян автомобиләсене пәрин хысҗан теприкә чарасәс. Сук, водителәсеме йәркеллә каласасәс, шултеме те пәхасәс. Документесе төрәсләсәс, хәшәсене багажнике устарасәс. Руль үмәнчи җынсем кәмләсәләнни сисәнәм. «Төрәсләниге нимән те сукхатмарам вәт, вәрах тытса тәмарәс», – терә водителәсенчен пәри. Тепри те кәмләсәләнни: «Руль умне такам та ларма пултарат. Сав шутра – үсәр җын та.

ВЕРЕНҮ

Сочинени: киввине – җәнәлле йәркепе

Патшаләх экзаменә мәнле иртессине уҗамлатрәс

Веренү сулән пәрремәш чәрәкә хыса юлчә. Шкултан веренсе тухма хатәренекенсемшән хәру тапхәр пусланчә те темелле. Акә җак уйахра, ноябрән 20-мәшәнчә, Раҗсәйән пур регионәненчә те вунпәрмәшсем пәтәмләтү сочинений җырсә пәхәс. Хаҗтра пәлтәрәнчә: 2014–2015 веренү суләнчә патшаләх пәтәмләтү аттәстацине иртме ирәк иличчен выпускниксем ырас чәлкипе литературана пәлнини сирәпләтсе сочинени хайлама тивәс. Литәрсәвә декабрән 3-мәшәнчә Раҗсәйән вәтам шулсенчә пуринчә те иртә.

– Сәнерән тавранның кивә йәлах ку, анчах технологи төлешәнчән хытарна йәркепе иртекәскәр, – сәлла хакларә кәсәлхи улашусәнчән чи курамлине сәк кунсәнен иртнә прәсс-конференцире ЧР вәренүтәп сәмәрксән политикан министрән пәрремәш сүмә Светлана Петрова. – Унчәнерхәс сочинени ятарлә пәлләсәме хакланә пулсан халыхи кунашкәл төрәсләвәре икә төрлә хакла в сәс пул: «шута илнә» е «шута илмен».

Рособрандзор шухшалва тематикан ененсәне пахшәтә: «Недаром помнит вся Россия...» /М.Ю.Лермонтован 200 сулхи юбилейә төлнә/, «Җыннан вәрәсә суктанна йитусөм», «Этем тата султанлаң – сәршыв тата төнне литературинчә», «Арусән тавлашәв: пәрле е уйрашмар», «Җынсем мәнне пурнаҗсәс? Җаксем сине никәсләннә төмәсәнен вәренекәнсән экзамен умән тин пәләс. Вәхәтан кашхи

Налуксем те җсәмлә, декларациясен шүчә те

Федерация налук службин управленийән коллегийән аңлә ларвәнчә налук органәсән кәсәлхи 9 уйахри әс-хәлнә, декларация кампанине пәтәмләтнә, саван пекәх налуксеме сыханна тавлашусене судчәнә татса парассипе сыханна әс кәтәрәвәсене тишкәпнә.

Ларуа паләртнә тәрәх – январь-сентябрь уйахәсәнчә республикара мәнпур шайри бюджетсене налук түләвәсене 25,9 млрд тенкә пулса. Иртен сулхи сәк тапхәртине таңаштарсан – 103%. Федерация бюджетне хывнә уқса висит те пысәкләннә, республика бюджетне кенә налуксән каләпәш те үсәмлә.

9 уйахра налук инспекциясәме уйрам җынсын түпәшәнчән иликән налук төлешә 79 пин декларация йышаннә – 2013 султунчән 6,5% нумайрах. Бюджетта хывмалли налук висит 201 млн тенкәле таңлашнә, ку висә султалак маларахинчән икә хут чухлех пысәкләннә.

Налук органәсән граждәнсәне пурләх тара парса илнә түпәшәнсә декларация парса сирәпләттерәс енепә пысәк әс пурнаҗсәсә. Налук түлекәнсән сәк категориянчән 1,2 пин декларация йышаннә, сәк хисәп те пәлтәрчән январь-сентябрь уйахәсәнчи кәтәртәрун пысәкәр. Ку енепә бюджетта хывмалли налуксән висит 5,6 млн тенкә ситнә /2013 султа – 2,9 млн тенкә/.

Ку йәркинчи виссәмәш йытәва тишкәрә май коллегие налук органәсән кәсәлхи 9 уйахра уйрам җынсем тата юридичи вәйични тәйтәмсән 320 сәхәв панисе паләртнә. Вәсәненчә 15,4% налук түлекәнсән майлә татса панә. Налуксәме сыханна тавлашусене судчәнә татса парас енепә сине тәрса әсләнә май суд тәйтәмә сине лекекән тивеә сәмахә чакарма май килнә. Савна май кәсәлхи асәннә тапхәртә налук органәсән хушәниине тунә суд йышәнәвәсән шүчә пәлтәрхи 9 уйахринчән 24% пәчәкләннә.

Н. ДМИТРИЕВ.

Сергей Волков полковник.

Унашкәлисем пысәк инкек туса хурасси те часах. Саванна та йәркеләх хуралсәсимә тилмә пулни пәртте ытлашхи мар.

Акә «У» тесе сырнә автомобиль сывхарат. Руль үмәнчә курсант ентә. Аңа та чәрчәс. Инспекторсене курсант хәй интәреслентермерә, юнашар ларкәч җинчи инструктора төрәсләсәс. Әпә вара руль үмәнчи кәчәпә сәмахлатәп. Хәйәнепә Артем тесе палаштарнаскәр пытармаст. «Водителе вәренме пулсанаранла руль умне те шулгә хут кәна ларнә-ха. Савна май мана ПАИ инспекторәсем сул җинчә пирвайхи хут чәрчәс. Паллаха, шикләх туймә пур...» Тәпәр тәсен Мускавсем рейда кили пири вәл маларахах пәлнә-мән, саванна та вәсемпә сул җинчә курнаҗни уншан

кәтәмләнә мар. Шикленме вара сәлтәв пачах та пулман: «Пәтәмлех йәркеллә», – сәлла каласа сывпуллашрәс вәсемпә инспекторсәм.

Канашра рейд пәтәрмахсәр-мәнсәр вәсләнчә. Пәтәмәшле илсен те инспекторсем хәйсәм Чәваш Еңре пулни пири ырласа кәна каласрәсәс. «Кунта җынсем те ырахах пек...» – сәк сәмахсәне илтме пушшех кә-мәллә пулчә. Полици кунне кунтах паллә тумастәр-и тесе ыйтсан темисән хәрәсәх хуравларәс: «Сук! Эпир хәсантанга командировкара ентә – уқса та пәтәсә ситрә. Чәваш Ене ситичән Владимир, Чулуха обласәсәнчә, Мордовире пултәмәр. Киле, Мускава, таврәнмәллә». Рейд темисә регионта иртнине кура таңлаштарма та май пур.

пирән республикаҗа сывпуллашнә ентә, енер ирхине республика ШЕМән сул сүрәв хәрушсәрләхән управленийәнчән рейд пәтәмләтвәнчә пәлтәрчәс; Мускавсем Чәваш Еңре сул-йәрә правилсәне пәсинин 58 төсләхнә тулса паләртнә. Сүләрех асәннә регионсәнчи кәтәртусәме таңлаштарсан ку цифра чылай пәчәкрәх-мән.

Апла тәк республикан йәркеләх хуралсәсән енер Шалти әссән органәсән әсчәнчән кунне тулли кәмәллә паллә тумашкән төпәр сәлтәв та пулчә. Пирән вара вәсенә профессор явәвә ячәпә ыра сунмалли сәсә юлатә: саламлатпәр!

Николай КОНОВАЛОВ.

ХЫПАР

ТӨРЭСЛЕВ

Җитменләхсем пур

ЧР юсанмалли учрежденисенчә саккусене пәхәннине сәнаса тәрәкан Шупашкар прокуратури колонисенчә төрәсләв ирттернә май чылай җитменләхә тупса паләртнә.

Каләпәр, 6-мәш колонин штраф изоляторнән камерисенчә сивә шыв кранәсәм, унитазсәм юсавсәр пулна. Кунта йәкәхүрәсәме те пур иккен. Камерасәнене табак туртма юрмаст, сәкна пәхмасәр хәшпәр ристан пирус мәкәрлантарә. 3 тата 4-мәш камерасәнчи айәлләннисем пәләнисән хушшинчи стенана шәтарнә та – пәр-пәринпә каласәма, төрлә япала пама пултарасәс.

Айәлләннә сынсенчән пәрне УИК требованийәсәне пәхән-масив явәп тәттирән паләртнә – сәк йышәнәва пәрахаҗслама тәвә. Ирәкә тухакансәне кирлә пек сәнаса тәрәссине те йәркелемен. Җынсем преступлени үсәрлә туса айәлләннә пулин те ИК-6 администрайи сүдран вәсәне эрех сугаткан ыраһәнсәнчә пулла чармасткән ыйтман.

3-мәш тата 6-мәш колонисәнчә әс сывхәләнчән требованийәсәне пурнаҗламанине те паләртнә. Тусанлә условисәнчә әсләксәнсәне хултләх хәтәрәсәмпә тивәстәрмен. Ытти җитменләх те пур.

5-мәш колонире сәвә машинисән саврәнәкан пайәсәм хултләхәр пулна. Айәлләннисем ларса әсләксән пуксәнсем те требованийәсән тивәстәрмәсәр. Прокуратура представителәсәм слесарь инструмента хәйранә чух кулхәсәр әсләксәнчә те асәрәнә, сүйәнчән вәл әс ыраһәнчәк табак туртнә. Висә ристана әсә ыраһәнармалли хушсәрәх столоваяра түлвәл әсә явәстарнә.

Асәннә җитменләхсәне төпә хурса прокуратура сәк учрежденисен җитләхәсән ячәпә представленисем сырнә.

Александр ЗОТОВ,

ЧР юсанмалли учрежденисенчә саккусене пәхәннине сәнаса тәрәкан Шупашкар прокурорә.

Чәваш Республикн Саккунә Чәваш Республикнчә Пенсионера Пурәнма Кирлә Чи Печәк Виҗене 2015 Сул Валли Сирәпләтәсси Җинчән

Чәваш Республикн Патшаләх Канашә 2014 сулхи юпа уйахән 23-мәшәнчә йышаннә

1 статья Федерациян «Раҗсәй Федерациянчә пурәнма кирлә чи пәчәк виҗе сичән» 1997 сулхи юпа уйахән 24-мәшәнчи 134-ФЗ №-лә саккунән 4-статийне кишәулән пәнси сүмне социаллә хушма түләв паләртасә төлвәле Чәваш Республикнчә пенсионера пурәнма кирлә чи пәчәк виҗене 2015 сул валли 5771 тенкә кәләшәпә сирәпләтәс.

2 статья Сәк Саккун аңа официаллә йәркепә пичәтләсә кәларнә кун хысҗән вуна кун иртсән вәя кәрет.

Чәваш Республикн Пусләхә М.ИГНАТЪЕВ.

Шупашкар, 2014, юпа, 31, 62 №.

Чәваш Республикн Саккунә Чәваш Республикнчә «Чәваш Республикн Республика Бюджетәнчән Субсидисем Уйәрсә Парасси Җинчән» Саккуннә Улшәнусем Кәртәсси Җинчән

Чәваш Республикн Патшаләх Канашә 2014 сулхи юпа уйахән 23-мәшәнчә йышаннә

1 статья Чәваш Республикн «Чәваш Республикн республика бюджетәнчән субсидисем уйәрсә парасси сичән» 2007 сулхи сәртме уйахән 4-мәшәнчи 33 №-лә саккуннә /Чәваш Республикн Патшаләх Канашән ведомәсәсем, 2007, 73 №; 2008, 76 №; 2009, 80, 82 №-сем; 2011, 90 №; 2012, 92 № /I том/; Чәваш Республикн Саккунәсен пуххи, 2013, 10 №; 2014, 3 №/ сакан пек улшәнусем кәртәс:

1/ «Чәваш Республикн республика бюджетәнчән муниципалитет пәрләхәсән бюджетәсән халәх пурәнәкан ыраһәнчән чикисән тулашәни муниципаллә район чикисәнене ыранти пәлтәршәлә автомобиль сүләсем төләшле сул-йәр әс-хәлнә, строительство әсә-хәлсәсәр пусне, пурнаҗланине пулакан такаксәсәне пәрлә уқса-тенкә уйәрма субсидисем мамалли тата такакламалли йәркә» 1-мәш хуҗса сырнин 1-мәш пүнчән иккәмәш абзацәне сакан пек сырса хурас:

«Чәваш Республикн республика бюджетәнчән асәннә төлвәсем валли уйәракан уқса-тенкә кәләпәшә Чәваш Республикн Чәваш Республикн республика бюджетәнчән сичән калакан саккунәпә сирәпләтәсә. Чәваш Республикн республика бюджетәнчән муниципалитет пәрләхәсән бюджетәсән асәннә төлвәсем валли каякан такаксәсәне пәрлә уқса-тенкә уйәрма субсидисем пәйләса парассине Чәваш Республикн Чәваш Республикн республика бюджетәнчән сичән калакан саккунәпә тата /е/ Чәваш Республикн Министрсән Кабинечән нормативлә право акчәсәмпә пәләртасәсә.»

2/ «Чәваш Республикн республика бюджетәнчән муниципалитет пәрләхәсән бюджетәсән федерациян 2011–2015 сулсәм валли йышаннә «сүрт-йәр» төлвәлә программин «самрак сәмьсәсене пурәнмалли сүрт-йәрне тивәстәрәсә» сүм программине хушәнанәкан самрак сәмьсәсене субсидисем панипе пулакан такаксәсәне пәрлә уқса-тенкә уйәрма субсидисем мамалли тата такакламалли йәркә» 2-мәш хуҗса сырнин 1-мәш пүнчән иккәмәш абзацәне сакан пек сырса хурас:

«Чәваш Республикн республика бюджетәнчән асәннә төлвәсем валли уйәракан уқса-тенкә кәләпәшә Чәваш Республикн Чәваш Республикн республика бюджетәнчән сичән калакан саккунәпә сирәпләтәсә. Чәваш Республикн республика бюджетәнчән муниципалитет пәрләхәсән бюджетәсән асәннә төлвәсем валли каякан такаксәсәне пәрлә уқса-тенкә уйәрма субсидисем пәйләса парассине Чәваш Республикн Чәваш Республикн республика бюджетәнчән сичән калакан саккунәпә тата /е/ Чәваш Республикн Министрсән Кабинечән нормативлә право акчәсәмпә пәләртасәсә.»

3/ «Чәваш Республикн республика бюджетәнчән муниципалитет пәрләхәсән бюджетәсән муниципалитет пәрләхәсән обществә инфрауәтәтәне аталантармалли инвестици программисәнне /проектсәнне/ пурнаҗла енепә пулакан такаксәсәне пәрлә уқса-тенкә уйәрма субсидисем мамалли тата такакламалли йәркә» 3-мәш хуҗса сырнин 1-мәш пүнчән иккәмәш абзацәне сакан пек сырса хурас:

«Чәваш Республикн республика бюджетәнчән асәннә төлвәсем валли уйәракан уқса-тенкә кәләпәшә Чәваш Республикн Чәваш Республикн республика бюджетәнчән сичән калакан саккунәпә сирәпләтәсә. Чәваш Республикн республика бюджетәнчән муниципалитет пәрләхәсән бюджетәсән асәннә төлвәсем валли каякан такаксәсәне пәрлә уқса-тенкә уйәрма субсидисем пәйләса парассине Чәваш Республикн Чәваш Республикн республика бюджетәнчән сичән калакан саккунәпә тата /е/ Чәваш Республикн Министрсән Кабинечән нормативлә право акчәсәмпә пәләртасәсә.»

4/ «Чәваш Республикн республика бюджетәнчән муниципалитет пәрләхәсән бюджетәсән муниципалитет пәрләхәсән социаллә пурнаҗна культура сферин объектәсәне тәпән юсанипе пулакан такаксәсәне пәрлә уқса-тенкә уйәрма субсидисем мамалли тата такакламалли йәркә» 5-мәш хуҗса сырнин 1-мәш пүнчән иккәмәш абзацәне сакан пек сырса хурас:

«Чәваш Республикн республика бюджетәнчән асәннә төлвәсем валли уйәракан уқса-тенкә кәләпәшә Чәваш Республикн Чәваш Республикн республика бюджетәнчән сичән калакан саккунәпә сирәпләтәсә. Чәваш Республикн республика бюджетәнчән муниципалитет пәрләхәсән бюджетәсән асәннә төлвәсем валли каякан такаксәсәне пәрлә уқса-тенкә уйәрма субсидисем пәйләса парассине Чәваш Республикн Чәваш Республикн республика бюджетәнчән сичән калакан саккунәпә тата /е/ Чәваш Республикн Министрсән Кабинечән нормативлә право акчәсәмпә пәләртасәсә.»

5/ «Чәваш Республикн республика бюджетәнчән муниципалитет пәрләхәсән бюджетәсән муниципалитет пәрләхәсән социаллә пурнаҗна культура сферин объектәсәне тәпән юсанипе пулакан такаксәсәне пәрлә уқса-тенкә уйәрма субсидисем мамалли тата такакламалли йәркә» 5-мәш хуҗса сырнин 1-мәш пүнчән иккәмәш абзацәне сакан пек сырса хурас:

«Чәваш Республикн республика бюджетәнчән асәннә төлвәсем валли уйәракан уқса-тенкә кәләпәшә Чәваш Республикн Чәваш Республикн республика бюджетәнчән сичән калакан саккунәпә сирәпләтәсә. Чәваш Республикн республика бюджетәнчән муниципалитет пәрләхәсән бюджетәсән асәннә төлвәсем валли каякан такаксәсәне пәрлә уқса-тенкә уйәрма субсидисем пәйләса парассине Чәваш Республикн Чәваш Республикн республика бюджетәнчән сичән калакан саккунәпә тата /е/ Чәваш Республикн Министрсән Кабинечән нормативлә право акчәсәмпә пәләртасәсә.»

Республикн республика бюджетәнчән сичән калакан саккунәпә сирәпләтәсә. Чәваш Республикн республика бюджетәнчән муниципалитет пәрләхәсән бюджетәсән асәннә төлвәсем валли каякан такаксәсәне пәрлә уқса-тенкә уйәрма субсидисем пәйләса парассине Чәваш Республикн Чәваш Республикн республика бюджетәнчән сичән калакан саккунәпә тата /е/ Чәваш Республикн Министрсән Кабинечән нормативлә право акчәсәмпә пәләртасәсә.»

2 статья Сәк Саккун аңа официаллә йәркепә пичәтләсә кәларнә кунран пулласа вәя кәрет.

Чәваш Республикн Пусләхә М.ИГНАТЪЕВ.

Шупашкар, 2014, чүк, 1, 63 №.

Чәваш Республикн Саккунә Чәваш Республикнчә «Чәваш Республикн Республика Бюджетәнчән Субсидисем Уйәрсә Парасси Җинчән» Саккуннә Улшәнусем Кәртәсси Җинчән

Чәваш Республикн Патшаләх Канашә 2014 сулхи юпа уйахән 23-мәшәнчә йышаннә

1 статья

Чәваш Республикн «Чәваш Республикнчә бюджет правин хушә-навәсәне йәркеләсә сичән» 2001 сулхи утә уйахән 23-мәшәнчи 36 №-лә саккуннә /Чәваш Республикн Патшаләх Канашән ведомәсәсем, 2001, 43 №; 2003, 54 №; 2005, 64 №; 2006, 68, 71, 72 №-сем; 2007, 74 №; 2008, 76 №; 2009, 80, 82 №-сем; 2010, 85, 87 №-сем; 2011, 89, 91 №-сем; 2012, 92 /I том/, 93, 95 №-сем; Чәваш Республикн Саккунәсен пуххи, 2012, 11, 12 №-сем; 2013, 6, 7, 10 №-сем; 2014, 5 №/ сакан пек улшәнусем кәртәс:

1/ 3-статьян 2-мәш пүнчәнчә:

а/ сичәмәш абзацәра «72 процент» сәмахсәне «100 процент» сәмахсәмпә улаштарас;

б/ вун пилләмәш абзаца сакан пек сырса хурас:

«патшаләх пошинине /япа патшаләх регистрайи тәвакан, юридически пәлтәршәлә әсәне пурнаҗлакан е документсәне паракан ыраһәнчә куарса парасәсә/, сәк пүнктән вәтәр ултәмәш абзацәне пәхса хәварнә патшаләх пошинисәр пусне, – 100 процент нормативла.»;

б/ сакан пек сырса вәтәр пилләмәш тата вәтәр ултәмәш сәнә абзацәсем хуҗса хурас:

«Чәваш Республикн полномочи панә органәсән нумай хәтәрлә сүртсәне тытса пырас енепә пурнаҗлакан предприниматель әс-хәлнә лицензияленине сыханнә әсәсәмпәсән»;

«патшаләх тата муниципалитет пулашәвәне паракан нумай функциллә центра юридически пәлтәршәлә әсәне пурнаҗлама кирлә заявленине тата /е/ документсәне панә чухне вәсәне пурнаҗлашән Федерациян әс тәвакан власть органәсән илкен патшаләх пошинине /япа патшаләх регистрайи тәвакан, юридически пәлтәршәлә әсәне пурнаҗлакан е документсәне паракан ыраһәнчә куарса парасәсә/ – 50 процент нормативла.»;

в/ вәтәр пилләмәш абзаца вәтәр сичәмәш абзаца тесе шултас;

2/ 43 статьяра:

а/ сакан пек сырса аллә тәхәрмәш сәнә абзаца хуҗса хурас:

«Чәваш Республикн республика бюджетәнчән уқси-тенкин төп администраторәсем шалти финан төрәсләвәне тата шалти финан аудитне пурнаҗланине тишкәрәт.»;

б/ аллә тәхәрмәш абзаца утәмләмәш абзаца тесе шултас;

3/ 46 статьяра:

а/ 5-мәш пункт хәйән вәйне сукхәтнә тесе йышанас;

б/ 13-мәш пунктра «Юпа уйахән 5-мәшәнчән» сәмахсәне «Юпа уйахән 10-мәшәнчән» сәмахсәмпә улаштарас;

4/ 46² статьян 4-мәш пүнчәнчә «Юпа уйахән 5-мәшәнчән» сәмахсәне «Юпа уйахән 10-мәшәнчән» сәмахсәмпә улаштарас;

5/ сакан пек сырса 46³ тата 46⁴ статьясем хуҗса хурас:

46³ статья. Бюджета вәрах вәхәтләхә планлас әс

1. Бюджета вәрах вәхәтләхә планлас әсә Чәваш Республикн вәрах вәхәтләх тапхәрти бюджет прогнозе йәркеләсә пурнаҗлашәсә.

2. Чәваш Республикн вәрах вәхәтләх тапхәрти бюджет прогнозе тенине Чәваш Республикн республика бюджетәнчән /Чәваш Республикн пәрләшәртнә бюджетәнчән/ тәп характеристиксәсәне, Чәваш Республикн патшаләх программисәне вәсәм вәйра тәрәкан тапхәртә уқса-тенкәне тивәстәрмәлли кәтәртусәне, Чәваш Республикн республика бюджетне /Чәваш Республикн пәрләшәртнә бюджетне/ сәнакан ытти кәтәртусәне, саван пекәх вәрах вәхәтләх тапхәрти бюджет политикине йәркеләмәлли тәп меләсәне пәләртәкан документ пек аңланмалла.

3. Чәваш Республикн вәрах вәхәтләх тапхәрти бюджет прогнозе Чәваш Республикн социаллә пурнаҗна экономика аталанәвән прогнознә никәсә сичне кашни ултә султа вуникә е тата ытларах сул валли туса хәтәрләсәс.

4. Чәваш Республикн вәрах вәхәтләх тапхәрти бюджет прогнозе туса хәтәрләмәлли йәркәне, вәл вәйра тәмәлли тапхәртә, саван пекәх унән тытәмә тата содержанияни төләшә пәләртәкан требованиене Чәваш Республикн Министрсән Кабинечән Раҗсәй Федерациян Бюджет кодексән требованиысәне тата сәк Саккунә пәхәсна сирәпләтә

МАРИЯ ВОЛКОВА: 80 ҶУЛ

«...малашлаҳ асла-ха»

Ноябрён 7-мёшёнче Чавашсен паллә поэчэ Мария Андреевна Волкова Ҷуралнаранпа 80 Ҷул Ҷитрэ

Вал Вярмар районёнци Караксырма ялёнчэ 1934 Ҷулта Ҷурална. Ачаллахё аналлах килман. Вёсен семийишён пысак инкек пилмас тухна – кил-сурчэ сунса кайна. Ун хысҶан пахари хура мунчара пурнам тивнэ.

Ялти тата Пысак Енккассиңи шкулсёненчэ пёлу илнэ хысҶан Мария Волкова И.Я.Яковлев ячёллэ Чаваш патшаллах педагогика институтён факультетне вёрёнемэ кёнэ. Шкулта саваёсем Ҷырма юратнаскер хайён хайлавёсёне районти «Хёрлэ ялав» хаҶатра пичетлесё пынэ. Ҷав тапхорта хаҶат редакторёненчэ Герман Матвеев ёслёнэ. Каярах вал /1954 Ҷулта/ Тавай районёнци «Ленинец» /«Ял ёсчёнэ»/ хаҶат редакцияне кушён. Мария Волкова хайён савёсёне унта та пичетленэ. Унан Г.Матвеев патне 1956 Ҷулхи ноябрён 1-мёшёнчэ яна Ҷыравёненчэ поэтан Ҷав тапхорт пурнаҶёне ёсчэ-хёлё синчен пёлме пулат: «Хисеплэ Герман Матвеев юлташ! Халкэ тусам, инҶетри ентёшмэ, мёнлэ пурнаҶат?»

Чи малтанхур таса камалтан хёру салам Сире. ПурнаҶарта, ёсрө уяв ячёлё ырлах-сывлах сунса Ҷитёнусем сөнётён. Темлэ пуласла темлэ Ҷырмамалла ёнтэ, Ҷыравёсем нумай, анча ырарачен шарламассар пурнаҶа хысҶан ытла та аван мар. Тен, эсир манна тенэ, анча ёненёр. Эсир мана асанса, сума суса яна Ҷыравара халё тин алла илсе вуларам. Анне, хут пёлменнипе, Ҷыравара пустарса хуна та манса кайна пулна. Эсир савёвасёне илсе вулама, пичетлеме те камал тунэ. Хаварах пёллетёр: ку маншан Ҷав тери ырэ хыпар».

«Мёншён памастан сассуна? Е мантан пулэ эсэ мана? Хуравла пёрлө савёусем те Тавай ёнелле сул хывассса шанатан», – Ҷырна маларах ун патне Г.Матвеев редактор.

«Манман. Турашан та мана ан үпкелёр. Сирён пек ырэ юлташа манма юраты-и вара? – хуравланэ савёс. – Халё вара Сире хаш-пёр савёвма ярса парам, малтанлаха нумаях яраймам. Кёсөх тата уяв Ҷитет. Ҷав кун тёлне хуравара кётсе илсен тем пекехчэ».

Поэт хайён Ҷамалах мар пурнаҶё синчен

Аслай

Трактор-машина пустарать

Ана ялта Гена Александров тесен – пёлмөсчэ. Гена Стеклов тесен камне пёлмен сын сук. Аслашчэ чурече хаҶакне кантэк лартна. Пиччөшө Валентин та «Александров» хушаматта Ҷурет. Анча ана та Стеклов Вали теҶсэ.

Гена Александров 1948 Ҷулта Шорка ялёнчэ кун сути курна. Ҷатракасси шкулёнчэ 8 класс пётёрнэ. Казакстан Ульяновск районёнци Свердловск салинчэ механизаторсен училищинче 2 Ҷул вёрённэ. Совхозра ДТ-75 тракторпа Ҷулталэк ёслёнэ. Унан ала Ҷар хёсмётне илнэ. Таван яла тавраҶан Шупашкарти 1-мөш автобаза самосвалёне механизаторсен училищинче 10 Ҷул вай хунэ. КаҶсёрен

Владислав Платонов. Шупашкар районё, Шорка ялэ

техучилищёре газоэлектросварщика вёрённэ. Ял хуҶала техникёне юстанэ. Тимёлёнчэ техника хатёрё асталлама камаллат. Автомашинатрактор пайёсемпө пёлчө икёр трактор турё. ВиҶсёмш Т-25 трактор пекех /сан-үкерчөкрё/. Ана асталана чух ГАЗ-53 автомашина пайёсемпө /руль механизимэ, коробка, хыҶалти мост тата ытти те/ уса курчө.

Мехпаркра виҶсэ Ҷамрака газоэлектросварщика вёрёнчрё, вёсёне хайён ёс опычёлө паллаштарчө. Тракторёре пускиле, ял-йыша пулашать. Пёрте хутса ашят-малли парёвасёне аппаратпа шараҶса сыпантарать. Вал прицеп, шыв пички, плуг, культиватор, Ҷёрулли купаламалли, ута суммалли агрегатсем асталана.

Владислав Платонов. Шупашкар районё, Шорка ялэ

ТУСЛАХ КЁПЕРЁ

Пёчөк йышпа – пысак ёс

Беларус Республикинче октябрь уйахён 4-13-мёшөсёненчэ ку тарахра пурнакан Чавашсен историпе культурине тёлчөсё теллөвө йёркелөнэ пёррөмёш этнокультурта экспедиций иртнө. Унан ёснө Беларус аҶчахёсем – истори наукисен докторёсем С.Пивоварчик, А.Нечухрин, С.Ходин профессорсем, С.Силова, К.Козак доцентсем, Беларус патшаллах Таван Ҷыршыван Аслэ вярҶин историйён музейён директорё Н.Скобелев, Гродно хулинчи 35-мөш шкулти музей директорё Р.Прохорова хуҶшанна. Ана И.Н.Ульянов ячёллэ ЧПУ профессорё Владимир Васильев ертсе пынэ. Эпир унпа тёл пулса каласрамар.

Владимир Александрович, мёнлө теллөвө тёлө хурса йёркелерёр экспедиций?

Программара – тёлчөв тата культурта ёсчэ-хёлэ. Чаваш Енре суралса уснө, Беларус Республикинчө фашистсёненчэ тёл тума хуҶшанна сынсем пирки документсем пухаҶси, Чаваш тата белорус халёхёсен хуҶшанавёсёненчэ тёлчөсси, халхы Чавашсен пурнаҶёне паллашасси, историн тата культуран пёлтерёшлө вярёненчө Ҷитсе курси тёл вярёнтэ пулчө. Таван Ҷыршыван Аслэ вярҶине хуҶшанна паттар ентёсөм синчен Беларус патшаллах музейёненчэ тата Гродно хулинчи 35-мөш шкулти «Ас тавам упрать» музейёре пуян материал упранатъ.

Беларус Республикинчө халхы вярҶара Чавашсен йышлэ пурнаҶсө-и?

Нумай нациллэ патшаллах вал, 130 ытла халх Ҷынни пурнаҶат унта. Пысак пайё, паллах, белоруссем. Чавашсем ытти халх тата этнос ушкөнёненчэ йышёнчө 14-мөш вярёнтэ тараҶсө. Нази хайнө еврёлөхне улраса хаварма, халхёсен культурине пуянлатма Беларус Чавашёсен пёрлөхэ «Атал» нумай пулашът. 375 Ҷынна пёрлөштерет вал. Чавашсем Минск, Гомель, Гродно хулисёненчэ йышлэ пурнаҶсө. Вёсем ку Ҷыршыва иртнө ёмёрён 80-мөш Ҷулёсёненчэ промишленноч тата энергетика предприяийёсёненчэ тума нумайнэ килнө. Чылайаёш каялла кайман, кунтах юлна.

Экспедици вярҶётөнчө мёнлө ёсөм пурнаҶласла ёлкерёртө?

Авалхи Гродно хулинчө /2009

В.Васильев профессор, «Ас тавам упрать» музей ертүси Р.Прохорова, 35-мөш шкул директорён сумё А.Козловская.

Беларус Республикинчө культурара, аслахла, вёрөнтөре, экономикара пысак Ҷитёнү тунэ ентёсөм чылай. Вёсен йышёнчө – палла Ҷар пуҶсэ, Ҷар наукисен кандидатчө Ю.Портнов генерал-майор, В.Очаikin художник тата архитектор, Д.Михлеев кинорежиссер тата писатель, ыттисем. Кино суртёненчэ Д.Михлеев «Ось земли» кёнекин презентацийёненчэ пултатар.

Беларус Республика Чаваш Еннэ тусла хуҶшанавёсем Ҷаканпа кана вёслөнчө ёнтө...

Паллах. Экспедици вярҶётөнчө И.Н.Ульянов ячёллэ ЧПУ, Беларус патшаллах /Минск/ тата Я.Купала ячёллэ Гродно патшаллах университетёненчэ историксем малала ёслеме каласча таталнэ. Пёррөмёш утам тунэ та ёнтө: икёр республика аҶчахёсем Таван Ҷыршыван Аслэ вярҶин халчөненчэ палла пулман самосвалёсөм Ҷынчен

И.СЕРГЕЕВА
каласна

Пушарта Ҷунмасар юлнисем

1961 Ҷулхи ноябрён 5-мёшөненчэ Сёнтёрварри районёнци Хуракасцинчи шкулта тухна пушарта 110 сын сунса вилинчө чылайаёш пёлет. Ун чухне 9-мөш класса вёрёненчэ тата вёсёненчэ ас панэ хаш-пёр учитель сур ёмёр иртсен – 2013 Ҷулхи июнь уйахён 24-мёшөнчө – тёлпулу йёркелөнэ.

Ҷак сәнүкерчөкө шапаң Ҷав тёлпулара Ҷарта: пёлёвө пёрлө таранталнисем шкултан сөнэ сурчө умёнчө ларасчө. Камсем-ха вёсөм? Сулахайран сылтэмалла, пёррөмш ретре – Нина Назарова /Ҷёмля Пукашран/, Канашри меучилищёнчө пётёрсен болниҶара ёслесе тивёшлө канва тухна. Унпа сумман – физика учительлэ Михаил Кармаковла машарё Роза. Михаил Алексеевич ана, хайён вёрёненчө, аттестат илсен арамё пулма ыйтна. Роза Алексеевна ялта медресетара тарашна. Юнашара – Ираида Трофимовна чёлхөсөне Римма Алексеевна историк. Тамара Михайловна, Рита Степановна физик-учитель, Зина Васильевна – пурте тивёшлө канура парти. Петр Шиверов /Услэ Пукашран/ Шупашкарти приборсен заводёненчэ ёслесе тёл энергетика Ҷитнө.

2-мөш ретре – Михаил Николаев физрук, Урхас Кушка болниҶинчө шал тухтарёненчэ ёслекен Николай Иванов. Унпа юнашар – шкул чемпиоён Николай Степанов, ял хуҶалэх институтне пётёрсен Белгород обласёненчэ ёслөнэ,

Анатолий МАКСИМОВ.
Сёнтёрварри районё

Юрий Григорьевич АЙДАШ /Григорьев/

77 Ҷула кайса 2014 Ҷулхи ноябрён 9-мёшөнчө паллә поэт Юрий Григорьевич Айдаш /Григорьев/ пирёнтенчэ уйралса кайрө.

Юрий Айдаш 1938 Ҷулхи июнён 22-мёшөнчө Вярнар районёнци Ҷавалка ялёнчө сурална. Кёсчөн Кипекири ватам шкулта пёлү илнэ, ХуҶшанни патшаллах университетёненчэ вёрёсө тухна. Училищөте, Чавашрадио, Чаваш кёнеке издательствинчө, «Таван Атал», «Хатёр пул» журналсёненчэ ёслөнэ.

Юрий Григорьевич – СССР Писательсен союзён членэ, Чаваш Республикинчи искусствөсөн тава тивёшлө деятель /1996/, Чаваш комсомолён Ҷөспөл Мишши ячёллэ премия /1980/ тата Чаваш Республикинчи профессионал писательсен союзён правлений.

публикин К.В.Иванов ячёллэ патшаллах премийён /1991/ лауреачө. Ю.Айдаш – аста

савас, прозаик, куҶаруҶа. «Йёллө роза», «Тёл пулу», «Кантар сүтпелө», «Сәнсем», «Ирхи күлөм» тата ытти кёнеке кёларна. «Атнер» савалла романчө Чаваш литературинчө уйрамах паллә вярён йышанчө. Вал М.Ю.Лермонтов, А.С.Пушкин, С.А.Есенин савёсөмө поэмсёненчэ, Швеци, Украина, Беларус, Палхар, Азербайджан поэчөсен хайлавёсёне куҶарна.

Юрий Григорьевич сөнәрэ пирён чөрере ёмөр-ёмөр упранэ.

«Хыпар» Издательство сурчөн коллективё, Чаваш Республикинчи Профессионал писательсен союзён правлений.

Паллә Ҷыравсапа паян 11 сөхетрен пулса Пичет суртёненчэ И.Я.Яковлев проспекчэ, 13 сурт/ сывпуллаҶасчө.

РЕКЛАМА ПЁЛТЕРУ

Саламатлар

Халкэран та халкэ анне, кукамай – Элэх районёнци Маю Вылэ ялөнчө пурнакан Ольга Егорова ПЕТРОВА – ноябрён 12-мёшөнчө 70 Ҷул туларатъ. Сумла юбилейёне эпир ана чи аий туймөсөме саламатлар. Сывлахлэ та теллейлэ пул, аннеҶм. Атте килён аишинчө малачин те улрама сана турэ вай-хал патар. ПурнаҶу тулах пулар, сөтелү апат-Ҷимёсөрен ан таталтар. Хөрө, кёрпшө, манукөсөм.

Россий Федерацийён «Россий Федерацийён судийсен статусё синчө» сакунчө 5-мөш статипе кишөлүллөн Чаваш Республикинчи судийсен квалификация коллегий – Чаваш Республикинчи Аслэ Сурчө икёр судий, Чаваш Республикинчи Арбитраж сурчөн судий, Канаш район сурчөн председателё, Канаш район сурчөн председателён сумён вакантлэ должностсөне усалин синчө пёлтерет.

Россий Федерацийён «Россий Федерацийён судийсен статусё синчө» сакунчө 5-мөш статипе 6-мөш пунктёненчэ катарти документсёненчэ тата ытти сурчөн ёс юбилейсөнө 2014 Ҷулхи декабрь уйахён 9-мёшөнчө йышанасчө:

Чаваш Республикинчи Аслэ Сурчөн судийн должностсөне претендөнчөсенчө 8 сөхетрен пулса 12 сөхетчен тата 13 сөхетрен пулса 17 сөхетчен, 2014 Ҷулхи декабрь уйахён 9-мёшөнчө – 18 сөхетчен сак адресна: Шупашкар хули, Президент бульвары, 12 сурт, 311 пүймэ;

Чаваш Республикинчи Арбитраж сурчөн судийн должностсөне претендөнчөсенчө 8 сөхөт те 30 минутран пулса 12 сөхетчен тата 13 сөхетрен пулса 17 сөхөт те 30 минутчен, 2014 Ҷулхи декабрь уйахён 9-мөшөнчө – 18 сөхөтчен сак адресна: Шупашкар хули, Ленин проспекчэ, 4 сурт, 304 пүймэ;

Канаш район сурчөн председателён тата председателё сумён должностсөне претендөнчөсенчө 8 сөхөтрен пулса 12 сөхөтчен тата 13 сөхөтрен пулса 17 сөхөтчен, 2014 Ҷулхи декабрь уйахён 9-мөшөнчө – 18 сөхөтчен сак адресна: Шупашкар хули, Президент бульвары, 12 сурт, 302 пүймэ.

Ытти сурчөн сак тата аста пахса тухассине претендентсөнө ятарлэ йёркөпө пёлтерөсчө.

СУТАЙП ПРОДАЮ

4.Пластиковые ОКНА. Низкие цены. Рассрочка. Замер. Доставка – бесплатно. Т. 89875766562.

8.Гравмассу, песок, щебень, торф, кирпич, бой, керамблос, керамзит. Пенсионерам, уч. ВОВ скидки. Т. 89051990122.

12.Профнастил, металлочерепица, оцинковку, рул, листовую, трубы профилльные, водостоки, металлосайдинг. Т. 444433.

75. Дымоходные трубы из нерж. стали. Аргонная сварка: медь, нержавейка. Т. 44-44-33.

372.Песок, гравмассу, щебень, торф, навоз, керамзит. Доставка. Т. 89603080854, 89170660480.

618.Косилки, грабли, фреззы, опрыскиватели, погрузчики на МТЗ. ДОСТАВКА! Тел.: 8-937-955-98-02, 8-937-375-80-95.

685. ТРОТУАРНУЮ ПЛИТКУ, Брусчатку – дешёво. Распродажа. Доставка. Укладка. Т. 89033220479.

686.Песок, щебень, гравмассу; вывоз мусора. Т. 89033220479.

687.Профнастил, металлочерепица, водостоки. Скидки. Доставка. Монтаж. Т. 89033220479.

ПУЛАШУ УСЛУГИ

688.Кровельные, фасадные работы. Гарантия. Т. 89033220479.

Чаваш Республикинчи Культура, национальносөненчэ ёсчөн тата архив ёсөн министрствө Чаваш Республикинчи искусствөсөн тава тивёшлө деятель

Юрий Григорьевич АЙДАШ /Григорьев/ Ҷыравсапа вилнэ пирки унан тавансөмө тата Ҷывах Ҷыннисөмө пёрлө чөререн хурланатъ.

«Хыпар» хаҶатан Ҷитес номерё ноябрён 13-мёшөнчө тухатъ.

Чаваш халэх хаҶачө ХЫПАР

Учредительсем: Чаваш Республикин Министрөсен Кабинечө, Чаваш Республикин Информацион поликин тата массёвлө коммуникацион министрствин «Хыпар» Издательство сурчө Чаваш Республикин хай тятмлэ учреждёнчө

Федерацин Ҷыдану, информаци технологиясөн тата массёвлө коммуникацион сферинчи надзор службин Чаваш Республикинчи управленийёненчэ 2013 Ҷулхи сурчө уйахён 31-мөшөнчө Ли ТУ21-02081 №-нө регистрацийөн

«Хыпар» индексө – 54800, «Хыпар»-шаматкун»- 78353

Директор-тёл редактор В.В. ТУРКАЙ

РЕДКОЛЛЕГИ:

М.М.АРЛАНОВ /тёл редактор заместителё-коммерци директорё/

Г.А.МАКСИМОВ /тёл редактор заместителё/

С.Л.ПАВЛОВ /тёл редактор заместителё/

Н.Г.СМИРНОВА /культура Чаваш диаспорин пайён редакторё/

В.В.ТУРКАЙ /директор-тёл редактор/

Ф.П.ЧЕРНОВ /яваллэ секретарь – техника центри пулсалах/

Дежурнай редактор Р.А.ВЛАСОВА

Редакцияе издатель адресе: 428019, Шупашкар, Иван Яковлев проспекчэ, 13, Пичет сурчө, III хут, «Хыпар».

Редакция телефонысем:

56-00-67 – директор – тёл редактор

56-33-64 – тёл редактор заместителё

56-04-17 – тёл редактор заместителё

62-08-62 – секретариат, яваллэ секретарь

Пайсөм:

28-65-01 – общөсто пурнаҶёлө политика пайё

56-05-21 – журналист тёлчөвёсен тата куҶару пайё

56-08-62 – экономика пайё

56-03-04, 28-65-91 – социаллэ пурнаҶа вөрөнү пайё

56-08-61 – культура Чаваш диаспорин пайё

56-04-26, 28-62-91 – хроникала хамбар корреспондентсен пайё

28-85-87 – корректорсем

56-45-94 – фотокорреспондент

бухгалтери – 28-83-64

коммерци дирекций:

28-83-70 – рекламапа пёлтерусөн пайё

56-20-07 – Ҷырантура реализация пайё

КОРР. ПУНЧӨСӨМ:

8-835-381 /2-18-02, 2-11-95 – Йелрөс

28-85-71 – Чаваш Республикинчи Журналистсен союзён правлений

hlypar2008@rambler.ru

Факс: /8352/ 28-83-70

Электрон почта: hlypar1@mail.ru hlypar@mail.ru

Хасата «Хыпар» Издательство мөтөрлөбөсөн «Реклама синчө» федерацин сакунчө 2 ст. кылшыллөн «Атлану сулөпө», «Ят-сум», «Ес тата сын», «Самана талпи», «Комплетна» рубрикасөмө пичетленөсчө.

Номөр 10.11.2014 ала пулсө.

Пичет графика 21 сөхөт ала пулсала, 56-00-23 – издательство директорё.

РЕКЛАМАПА ПЁЛТЕРУСӨ 316-мөш пүйлөмө йышанасчө. Тел. 28-83-70

Офсет пичөч. Калыплөсө 2 пичет листи. Реклампана пёлтерусөн чанлашёнчө вёсөнө паракансөм яваллэ.

Хатэри рекламасыр тувелё информациона мөтөрлөбөсөн «Реклама синчө» федерацин сакунчө 2 ст. кылшыллөн «Атлану сулөпө», «Ят-сум», «Ес тата сын», «Самана талпи», «Комплетна» рубрикасөмө пичетленөсчө.

Пичет графика 21 сөхөт ала пулсала, 20 сөхөт те 45 минутра ала пулсө. Тираж 7397. Заказ 4298.